

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ХИМИЯ. БИОЛОГИЯ.
ГЕОГРАФИЯ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ХИМИЯ. БИОЛОГИЯ.
ГЕОГРАФИЯ

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. CHEMISTRY. BIOLOGY. GEOGRAPHY

e-ISSN: 1694-8688

№2(7)/2025, 81-85

ГЕОГРАФИЯ

УДК: 338.47(574)

DOI: [10.52754/16948688_2025_2\(7\)_10](https://doi.org/10.52754/16948688_2025_2(7)_10)

КЫРГЫЗСТАНДА ЖЕҢИЛ ӨНӨР ЖАЙЫНЫН ӨНҮГҮҮ МАСЕЛЕСИНЕ
К ВОПРОСУ РАЗВИТИЯ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В КЫРГЫЗСТАНЕ
THE QUESTION OF THE DEVELOPMENT OF LIGHT INDUSTRY IN KYRGYZSTAN

Шерматова Жаркынай Ташполотовна
Шерматова Жаркынай Ташполотовна
Zharkynai T. Shermatova

Ош мамлекеттик университети, Ош, Кыргызстан
Ошский государственный университет, Ош, Кыргызстан
Osh State University, Osh, Kyrgyzstan
jshermatova@oshsu.kg

КЫРГЫЗСТАНДА ЖЕҢИЛ ӨНӨР ЖАЙЫНЫН ӨНУГҮҮ МАСЕЛЕСИНЕ

Аннотация

Жеңил өнөр жайы эл чарбасындагы маанилүү тармак болуу менен калктын кийим-кечеге, бут кийимге жана башка керектөө товарларына болгон суроо-талаптарын канааттандырат. Негизги жумуш орундарын түзүүчү чарбалык сектор болуп эсептелет. Кыргызстанда бюджеттик кирешени толтуруунун эсебинен экономиканын өсүшүнө өбөлгө түзүп келет. Бул тармак импортту алмаштыруу жана жергиликтүү сырьедон товарларды өндүрүү аркылуу экономикалык туруктуулукту камсыз кылуу үчүн маанилүү десек болот. Ошондой эле макалада тармактын азыркы өнүгүү абалы, башкаруу өзгөчөлүгү каралды. Мында негизги ишмердүүлүктү Кыргызстан тигүүчүлөр ассоциациясы жана «ЛЕГПРОМ» Кыргыз Республикасынын жеңил өнөр жай ишканаларынын ассоциациясы жүргүзөт.

Ачкыч сөздөр: жеңил өнөр жайы, тармак, мамлекеттик жөнгө салуу, ассоциация, сырьё, сатуу рыногу.

К ВОПРОСУ РАЗВИТИЯ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В КЫРГЫЗСТАНЕ

Аннотация

Легкая промышленность, являясь важным сектором национальной экономики, удовлетворяет спрос населения на одежду, обувь и другие потребительские товары. Это основной экономический сектор, создающий рабочие места. Он способствует росту экономики Кыргызстана, пополняя бюджетные поступления. Этот сектор важен для обеспечения экономической стабильности за счет импортозамещения и производства товаров из местного сырья. В статье также рассматривается текущее состояние развития сектора и особенности управления отраслью. Основные виды управления осуществляются Ассоциацией швейников Кыргызстана и Ассоциацией предприятий легкой промышленности Кыргызской Республики «ЛЕГПРОМ».

Ключевые слова: легкая промышленность, сектор, государственное регулирование, ассоциация, сырьё, рынок сбыта

THE QUESTION OF THE DEVELOPMENT OF LIGHT INDUSTRY IN KYRGYZSTAN

Abstract

Light industry, being an important sector of the national economy, satisfies the population's demand for clothing, footwear and other consumer goods. This is the main economic sector that creates jobs. It contributes to the growth of the economy of Kyrgyzstan, replenishing budget revenues. This sector is important for ensuring economic stability due to import substitution and production of goods from local raw materials. The article also examines the current state of the sector's development and features of the industry's management. The main types of management are carried out by the Association of Shoemakers of Kyrgyzstan and the Association of Light Industry Enterprises of the Kyrgyz Republic "LEGPROM".

Keywords: light industry, sector, state regulation, association, raw materials, sales market

Киришүү

Жеңил өнөр жайы – эл чарбасындагы маанилүү тармак. Ал калктын кийим-кечеге, бут кийимге ж.б. керектөө товарларына болгон негизги керектөөлөрүн канааттандырат, жумуш орундарын түзөт, бюджетти толтуруунун жана ИДПнын көлөмүн көбөйтүүнүн эсебинен экономиканын өсүшүнө өбөлгө түзөт. Ошондой эле ага тектеш тармактардын жана чакан бизнестин өнүгүшүнө шарт түзөт. Бул тармак импортту алмаштыруу жана жергиликтүү сырьедон товарларды өндүрүү аркылуу экономикалык туруктуулукту камсыз кылуу үчүн маанилүү десек болот.

Изилдөөнүн материалдары жана усулдары

Изилдөөдө жеңил өнөр жай тармагы боюнча илимий адабияттар, статистикалык маалыматтар жана социологиялык суроолордун жыйынтыктары. Мына ушуга байланыштуу адабияттык, статистикалык, талдоо усулдары колдонулду.

Жыйынтыктар жана талкуулар

Кыргызстан бир катар жылдан бери жеңил өнөр жайы боюнча КМШда алдыңкы экономикалык ийгиликтерге жетишип келет. Ошондой эле өлкө жеңил өнөр жай боюнча ЕАЭБ өлкөлөрүнүн арасында лидер болуп, жан башына жеңил өнөр жай өндүрүшү боюнча биримдикте 1-орунга чыкты. Азыркы кезде Кыргызстанда 3000ге жакын тигүү фабрикалары бар. 150 миң адам жеңил өнөр жайда жана аны менен байланышкан тармактарда иштейт. Жеңил өнөр жай өлкөнүн ИДПсынын болжол менен 7% түзөт. Тармакты өнүктүрүүнүн артыкчылыктарына арзан электр энергиясы, арзан жумушчу күчү, инвестицияларды тез кайтарып алуу мүмкүнчүлүгү, өндүрүштүн жогорку мобилдүүлүгү кирет.

Учурда жеңил өнөр жайы кичи жана орто бизнес ишканаларынан туруп, алар негизинен Чүй областында, ошондой эле Бишкек жана Ош шаарларында топтолгон. Бул ишканалар ар түрдүү эл керектөөчү товарларды чыгарышат жана продукциянын көпчүлүк бөлүгү экспортко арналат. Алсак, 2024-жылы текстилдик продукцияны өндүрүү, кийим жана бут кийим, башка булгаары продукцияларын чыгаруу 20466520,9 миң сомду түзүп, анын 85%ын кийим-кечек тигүү ээлеген [1].

Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигинин Өнөр жай башкармалыгынын башкы адиси Т.Карасартовдун билдирүүсү боюнча, жеңил өнөр жайын түзгөн тармактардын көрсөткүчтөрү төмөнкүдөй: 2024-жылы текстиль өндүрүшү 2,4 млрд сом, кийим тигүү 17,4 млрд сом, булгаарыдан жасалган буюмдарды өндүрүү 647 млн сомду түзгөн. 2024-жылдын акырына карата жеңил өнөр жай тармагынын экспорту болжол менен 520 млн долларды түзүп, 2023-жылга салыштырмалуу экспорт 2,1 эсеге өскөн. Тактап айтканда, тигүү өндүрүшүнүн экспорту 112 млн АКШ долларын түзгөн. Ал эми жеңил өнөр жай импорту 30%га кыскарган.

Жеңил өнөр жайынын негизги өзгөчөлүктөрүнүн бири – жергиликтүү сырьену өндүрүштө пайдаланышы. Окумуштуулардын пикири боюнча, андай өндүрүштү көбөйтүү үчүн кайра иштетүүнүн прогрессивдүү технологияларын колдонуу менен айыл чарба сырьесун кайра иштетүүчү ишканаларды техникалык жактан кайра жабдуу жана модернизациялоо зарыл. Акыркы жылдары тармактын ишканаларын, атап айтканда тигүү жана трикотаж фабрикаларын техникалык жактан жабдуу жакшырганына карабастан, өзгөчө аймактарда эскирген жабдуулардын салыштырма салмагы олуттуу бойдон калууда. Алсак,

2016-жылы өнөр жайда амортизациянын деңгээли 24,3%ды түзүп, Ысык-Көл областында 73,7%, Талас областында 67,3%, Баткен областында 63,2% түзгөн. Амортизациянын эң төмөнкү көрсөткүчү Чүй областында 18,1%ды түзөт. Аймактарда инвестициялык жана инновациялык ишмердүүлүктү активдештирүү, чет элдик инвестицияларды тартуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү, техникалык жана технологиялык кайра жабдууну тездетүү үчүн лизингди колдонуу, бардык кайра иштетүү операцияларын үзгүлтүксүз аткарган жабдуулардын системасын ишке киргизүү, эмгектин коопсуздугун камсыз кылуу, инновацияларга ыңгайлашууга жөндөмдүү квалификациялуу кадрларды даярдоо биринчи кезектеги багыт болуп калууда [2].

Каралып жаткан тармактын актуалдуу маселелерин караган илимий эмгектерге Е.Ю.Печаткина [3], Ж.А.Саргсян, А.Н.Кусков [4] ж.б. иликтөөлөрү кирет.

Жогоруда белгиленгендей, жеңил өнөр жайы өндүрүштүк ишмердүүлүгү боюнча Экономика жана коммерция министрлигинин карамагында десек болот. Бирок, тармакты өнүктүрүү жаатында ар кандай бирикмелер да алгылыктуу иш алып барышат.

Алсак, жеңил өнөр жайын өнүктүрүү жаатында Кыргызстан тигүүчүлөр ассоциациясы жигердүү иш алып барууда. Ал тармак үчүн жагымдуу бизнес чөйрөсүн камсыз кылууга умтулат жана төмөнкү багыттарда иш алып барат: жеңил өнөр жай тармагындагы мамлекеттик саясатты иштеп чыгууга катышуу; жергиликтүү өндүрүүчүлөрдү колдоо; тармактык инфраструктураны өнүктүрүүгө көмөктөшүү (өндүрүш жабдууларын модернизациялоо ж.б.); жеңил өнөр жайдын ишканаларында эмгектенгендердин кызыкчылыктарын коргоо; кызматкерлердин кесипкөйлүгүн жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу ишине катышуу; тармактын алкагында эл аралык кызматташтыкты өнүктүрүү (биринчи кезекте экспорттук мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү); жеңил өнөр жайында инновацияларды жана туруктуу өнүгүүнү колдоо (биринчи кезекте экологиялык таза өндүрүш ыкмаларын ишке ашыруу); зарыл болгон маалыматтар менен камсыз кылуу; ата мекендик өндүрүштү өнүктүрүү менен анын продукциясын алдыга жылдыруу (биринчи кезекте тышкы рынокто).

Ошону менен катар “ЛЕГПРОМ” Кыргыз Республикасынын жеңил өнөр жай ишканаларынын ассоциациясы иш алып барат. Ал өлкөдөгү 200дөн ашык жеңил өнөр жай ишканаларын бириктирип, алардын кызыкчылыктарын коргоп, “Made in KG” брендин алдыга жылдырып келет. Негизги иш-аракеттери төмөнкү чөйрөлөргө таандык: укуктук колдоо жана укуктук кызмат көрсөтүү; жеңил өнөр жай тармагы боюнча билимдерди (салык, бажы, чек ара ж.б.) таркатуу; улуттук жана эл аралык деңгээлде сатуу рыногун кеңейтүү; маркетингдик кызматтарды ишке ашыруу; эл аралык сатып алуулар (тендерлер) боюнча маалымат берүү ж.б.

2024-жылдын 30-июлунда “Кыргыз Республикасын 2026-жылга чейин өнүктүрүүнүн улуттук программасы” кабыл алынып, ага ылайык, республикада жеңил өнөр жай продукциясын өнүктүрүү жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу үчүн мамлекет тарабынан керектүү шарттарды түзүү каралган. Тактап айтканда:

- мамлекеттик колдоо менен ири кластердик өндүрүш ишканаларын түзүү;
- жеңил өнөр жай тармагында уникалдуу “кыргыз брендин” жаратуу;
- өнөр жай жабдууларын жеңилдетилген шарттарда лизингге берүү;

-иш менен камсыз кылууну жогорулатуу үчүн тармактын территориялык өнүгүүсүн камсыз кылуу;

-ЕАЭБге мүчө мамлекеттерде суроо-талап болгон продукциянын жогорку өндүрүмдүүлүгүн жана кеңири ассортиментин камсыз кылуу;

-Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине жеңил өнөр жай продукциясынын сапатын баалоочу толук кандуу лабораторияларды куруу жана ишке киргизүү боюнча мамлекеттик-жеке өнөктөштүк долбоорлорун ишке киргизүү ж.б.у.с. [5].

Корутунду

Мамлекет тарабынан жеңил өнөр жай тармагын андан ары өнүктүрүү үчүн кластердик ири өндүрүштү ишке киргизүү иштери пландаштырылып жатат. Жеңил өнөр жайды кластердик система менен өнүктүрүү өндүрүштүн жана экспорттун көлөмү көбөйүп, ири ишканалар пайда болушуна шарт түзөт. Азыркы мезгилде тигүү фабрикаларында жумушчу күчүнүн жетишсиздиги курч болуп жатканы ачык. Белгилей кетсек, 2022-жылы Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин жаңы редакциясы кабыл алынган, анда салыктык жеңилдиктер, анын ичинде 2027-жылдын 1-январына чейин 0,25% өлчөмүндө бирдиктүү салыкты төлөө мүмкүнчүлүгү белгиленген.

Мындан ары да Кыргызстанда жеңил өнөр жайы приоритеттүү тармак катары өзгөчө макамда каралып, мамлекет тарабынан колдоо үзгүлтүксүз жүргүзүлмөкчү.

Адабияттар

1. Кыргыз Республикасынын Улуттук статкомитети, 2024-жылдын январь-декабрь айлары. –Бишкек, 2025.
2. Турсуналиева Д.М., Чубурова Ж.Т. Развитие легкой промышленности в регионах Кыргызской Республики //Actual Issues of Modern Science and Society – 2/2018/ -С. 42.
3. Печаткина Е.Ю. Особенности предприятий лёгкой промышленности // Вестник Челябинского госуд. унив-та. 2012. № 8 (262). Экономика. Вып. 36. С. 117–123.
4. Саргсян Ж.А., Кусков А.Н., Легкая промышленность как важнейшая отрасль производства товаров народного потребления //International Journal of Humanities and Natural Sciences, vol. 12-5 (75), 2022. –С. 174-178.
5. Сыдыкова Н.А., Сопубеков Н.А. Применение цифровых моделей прогнозирования для повышения эффективности и качества продукции перерабатывающих предприятий Кыргызстана. Открытый журнал евразийских исследований, 2025, 3(3), сс. 41-47. <https://doi.org/10.65469/ejournal.2025.3.3.5>
6. Национальная программа развития Кыргызской Республики до 2026 года (В редакции Указа Президента Кыргызской Республики от 30 июля 2024 года, УП № 210).